

Навчально-методичний посібник для викладачів валеології, основ медичних знань та безпеки життєдіяльності, вчителів основ здоров'я, студентів вищих педагогічних навчальних закладів. – 2-е вид., переробл. і допов. – Київ: Освіта України, 2006. – 260 с.

Успенская В.Н. Обучение на основании развития жизненных навыков – эффективный путь формирования здорового образа жизни учащихся.

Школа играет ведущую роль в формировании у детей жизненно важных компетенций, необходимых для сохранения собственного здоровья. Образование здорового способа жизни, базирующегося на принципах развития жизненных навыков, происходит с использованием интерактивных методик обучения.

Uspenska V. Training of developing of healthy life style skills for students is an effective way to achieve it.

In kids life the school is playing a leading role of developing vitally important skills and habits, critically important to maintain kid's physical health in good standing. The training of study of healthy life style uses an interactive system.

УДК 371.134:94 (5)

Федина В.С.

Львівський національний
університет імені Івана Франка

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ-СХОДОЗНАВЦІВ

Оскільки питанню формування професійної компетентності у майбутніх фахівців-сходознавців на території України не приділялося достатньої уваги, це послужило стимулом до аналізу навчального процесу і виділенню організаційно-педагогічних умов, які забезпечують ефективність формування професійної компетентності.

Становлення незалежної України, спрямованість зусиль держави на створення умов для всебічного розвитку і самоорганізації кожної особистості як патріота і громадянина України **актуалізували проблему** підготовки висококваліфікованого фахівця. Вибір Україною курсу на входження в європейський освітній простір, розширення спектру ділових стосунків з країнами Сходу, підвищує попит на спеціалістів, які б вільно володіли іноземною мовою та культурою іншомовного спілкування. Такі зміни й послужили поштовхом до аналізу ситуації, що склалася по відношенню до підготовки фахівців-сходознавців.

Ключова роль підготовки фахівців відповідного рівня належить вищим навчальним закладам, оскільки саме тут задаються методологічні, змістові та технологічні параметри освіти на всіх її рівнях.

Метою статті є аналіз організаційно-педагогічних умов формування професійної компетентності у майбутніх фахівців-сходознавців.

Науковці досліджували професійну компетентність у різних аспектах.

Джон Равен розглядає професійну компетентність як специфічну здатність, що є необхідною для ефективного виконання дій і яка включає вузькоспеціальні знання, предметні навички, способи мислення і розуміння відповідальності за свої дії [7].

А. К. Маркова виділяє два види професійної компетентності: а) спеціальну, яка передбачає володіння власною професійною діяльністю, здатністю проектувати свій подальший професійний розвиток; б) соціальну, що означає володіння спеціальною відповідальністю за результати своєї професійної діяльності [5].

Науковці Э. Ф. Зеер і В. А. Веденников в поняття “професійна компетентність” включають сукупність професійних знань і володіння способами виконання діяльності [3].

А от такі науковці як Ю. В. Варданян, Т. В. Савинова і А. Н. Яшкова під професійною компетентністю розуміють рівень сформованості у фахівця системи психічних якостей, в яких виражається єдність його теоретичної і практичної готовності до здійснення професійної діяльності і здатності відтворювати необхідні для цього дії [1].

Деякі питання формування професійної компетентності щодо фахівців-сходознавців висвітлено у працях Е.М.Косміної, Н.А.Шаматової. Розробленню застосування методів викладання сходознавчих дисциплін у навчанні присвячено праці А.П.Буянової, Т.Х.Халмирзаєвої, В.А.Мухамеджанової, З.А.Умарової, С.А.Бахши [2].

Аналізуючи різні розуміння професійної компетентності, беручи до уваги особливості формування професійної компетентності в контексті підготовки фахівців-сходознавців, ми виділили такі організаційно-педагогічні умови за яких процес формування професійної компетентності здійснюватиметься ефективно:

- організація навчального процесу в єдності професійного і соціокультурного компонентів;
- організація навчально-пізнавальної діяльності як вирішення студентами конкретних, практичних, автентичних (природних) завдань;
- залучення студентів до навчального процесу як суб'єктів професійного та особистісного розвитку;
- забезпечення єдності наукових знань, емоційно-ціннісних суджень і практичних дій студентів.

Важливість такої педагогічної умови як організація навчального процесу у єдності професійного і соціокультурного компонентів пояснюється тим, що фахова компетентність сходознавців охоплює знання, ціннісне ставлення до здобутків матеріальної та духовної культури країн Сходу. Необхідність й особливості практичної реалізації цієї умови у процесі професійної підготовки

фахівців-сходознавців обґрунтовані соціокультурною теорією розвитку процесу пізнання й когнітивних процесів (Л.С.Виготський). Згідно з цією теорією соціальні чинники й культура є головними умовами розвитку психічних функцій особистості, її пізнавальної діяльності. Такий підхід підтверджує, що знання є виявом соціоісторичного й культурного розвитку людства. Професійний контекст означає оволодіння науковими знаннями з огляду професійних завдань, своєрідності професійної діяльності, різних спеціалізацій. Проте пізнання наукових явищ набуває сенсу для студентів, стає осмисленим, якщо пов'язане з конкретним соціальним середовищем, певною епохою, досягненнями в системі культури, діяльністю вчених, політичних й громадських діячів тощо.

Оволодіння іноземною мовою для майбутніх фахівців-сходознавців передбачає, насамперед, їхнє проникнення в соціокультурний контекст, оскільки мова є засобом пізнання й розвитку культури. Пізнання мови в соціокультурному контексті забезпечує особистісний сенс мовних одиниць для студентів, розуміння значення слів, виразів, ідіом, сприяє формуванню мислення східною мовою, що дозволяє їм звільнитися від рідномовних зразків, еталонів, механічного перенесення відомих мовних та мовленнєвих структур на іншу мову. Тому в процесі вивчення лексичних, граматичних структур важливо скеровувати студентів на аналіз вживання фонової лексики, слів-реалій, символів, які якраз і служать засобами передання колориту культури і епохи.

Згідно зазначеної педагогічної умови доцільно залучати студентів до виконання навчально-пізнавальних завдань професійної спрямованості різної спеціалізації, що допомагає їх аналізувати соціально-економічні та історичні умови розвитку східних країн, культурні звичаї, традиції. В процесі оволодіння професійними компетенціями (лінгвістичною, соціокультурною, методичною, стратегічною) студенти обґрунтовують їхню наукову сутність, структуру, апелюючи до особливостей культури, менталітету східних народів, що слугує аргументом пояснення об'єктивної логіки наукових знань. Формуванню професійних знань з різних галузей сходознавчої науки (філології, культури, історії, економіки, дипломатії) сприятиме обговорення автобіографій, діяльності видатних осіб, їхніх наукових позицій, історичних подій, літературних творів. Зміст навчальних текстів слугує засобом пізнавальної, ціннісно-орієнтаційної, перетворювальної діяльності, в процесі якої студенти оволодівають науковими знаннями через призму соціокультурного контексту. Володіння студентами певними професійними знаннями дасть їм змогу, згідно з позиційно-дидактичною концепцією, правильно використовувати свої знання у відповідній ситуації [4]. В свою чергу моделювання професійних ситуацій сприятиме набуттю студентами умінь приймати рішення, що також спонукає їх до врахування соціокультурного контексту.

Отже, один з напрямів забезпечення функціонування зазначеної педагогічної умови в навчальному процесі – це організація процесу оволодіння професійними компетенціями шляхом орієнтації студентів на визначення зв'язку між конструкціями, науковою інформацією і особливостями культури Сходу, виокремлення наукового змісту у процесі аналізу здобутків східної культури, діяльності видатних вчених, діячів, окремих персоналій їхніх

досягнень, що дає змогу зрозуміти соціально-історичні умови життя східних народів.

Інший напрям – це знайомство з культурою, традиціями, звичаями країн Сходу. Такий підхід сприяє опосередкованому оволодінню науковими знаннями, мовними й мовленнєвими конструкціями, граматичними структурами через призму обговорення соціокультурної інформації.

Організація навчальної діяльності, спрямованої на вирішення конкретних, практичних, автентичних (природних) завдань є ще однією важливою умовою на шляху до формування професійної компетентності. У процесі виконання цих завдань студенти оволодівають соціокультурними, професійними та індивідуально-особистісними знаннями, уміннями. Водночас вони вправляються у застосуванні цих компетенцій, що засвідчує результативність формування професійної компетентності. Автентичні завдання можуть мати практичну, дослідницьку спрямованість, проблемний характер, вирішення яких передбачає поєднання різних видів навчально-пізнавальної діяльності. Спрямованість завдань є різною, що впливає на мету, зміст, способи їхнього виконання. За змістовою характеристикою це можуть бути завдання спрямовані на: виконання професійних завдань (філологічної, історичної, культурологічної, економічної тощо); організацію громадянської діяльності (проекти, масові заходи, святкування, академічно-громадянське виховання тощо); вирішення практичних завдань (ситуації в банку, магазині, на пошті тощо); прогнозування шляхів розв'язку сучасних актуальних проблем; розв'язання конфліктних ситуацій; організацію дослідницької діяльності.

У процесі суспільно значущої діяльності, студенти мають змогу планувати й організовувати поведінку, спрямовану на досягнення результатів, цінних для інших людей. Окрім цього під час такої діяльності студенти залучаються у різноманітні за змістом й характером взаємини з іншими особистостями, які впливають на формування їхньої життєвої позиції. Громадянська діяльність, що визначається суспільною спрямованістю, відповідністю суспільним, моральним нормам, також сприяє формуванню у студентів мотивів, що відповідають меті цієї діяльності. Ефективність здійснення академічно-громадянського навчання (відвідини дошкільних закладів, шкіл з вивченням східних мов) забезпечується веденням студентами щоденників, обговоренням власного досвіду на заняттях. Осмислюючи, обговорюючи свій досвід, студенти вчаться знаходити зміст і заглиблюватися до сутності проблеми у ширшому соціальному контексті.

Також можна створювати певні гуртки, організації, асоціації студентів сходознавчих відділень, які б могли діяти у реальних ситуаціях. Наприклад, можна створити Асоціацію перекладачів східної поезії для студентів сходознавчих спеціальностей, які б здійснювали художні переклади східних поетів, оскільки перед ними була поставлена мета – долучитися до створення Антології Поезії народів Сходу українською мовою. Також можна перейняти досвід функціонування студентської наукової організації студентів східного факультету у Санкт-Петербурзькому університеті. Ця організація є відповідальною за залучення студентів до сходознавчих семінарів, на яких вирішуються актуальні проблеми сьогодення Сходу і Заходу.

Відповідно до того, на якому курсі навчаються студенти, необхідно застосовувати автентичні завдання, орієнтуючись на специфіку їх складності та характер діяльності. На початкових етапах провідну роль у вирішенні завдань належить викладачеві, який ділиться своїм досвідом із студентами. В даному контексті можна говорити про формуючу підтримку зі сторони викладача по відношенню до студента. Згодом ініціативу беруть студенти і тому на старших курсах варто приділяти увагу організації різного роду автентичних занять, які б мали чітку цілеспрямованість, були б орієнтованими на ініціативу та самостійність студентів, спиралися на усвідомлення ними своїх знань і можливостей [8]. Наприклад, це можуть бути завдання у вигляді проектів [6].

Для оптимального вирішення студентами автентичних завдань, їм необхідно керуватися наступними принципами: принцип історичності, що передбачає глибоке та правдиве вивчення історії країни, народних традицій, національного характеру; причетності, який дає відповідь на актуальні для студентів проблеми, які їх хвилюють; гуманності, що забезпечує інтенсивну внутрішню роботу студента над власним духовним ядром особистості, позитивною Я-концепцією, спричиняє стійке особистісне зростання [9].

Залучення студентів до навчального процесу як суб'єктів професійного й особистісного розвитку зумовлене теоретично-методологічним обґрунтуванням процесу формування професійної компетентності майбутніх фахівців-сходознавців, а також психологічними особливостями становлення особистості у цей віковий період. Передусім, професійну компетентність студенти набувають у процесі навчально-пізнавальної діяльності, що стає засобом їхнього професійного й особистісного розвитку за умови їхньої поведінки як суб'єктів самоорганізації й саморегуляції цієї діяльності. За сучасними філософськими підходами оволодіння професійною компетентністю полягає не у засвоєнні готових знань, а у конструюванні, виробленні знань, умінь, власного розуміння шляхом ознайомлення, застосування, творення стратегій пізнання, що сприяє набуттю професійно й особистісно спрямованого досвіду.

Крім цього, для молодшої людини студентського віку характерна специфічна спрямованість її пізнавальної й комунікативної активності на оволодіння професійними знаннями й уміннями, вирішення конкретних професійно зорієнтованих завдань. Саме у цьому віці вона усвідомлює себе як суб'єкта професійного становлення й розвитку власних здібностей, а також як носія суспільних цінностей, як соціально зрілої особистості.

Професійний та особистісний розвиток майбутніх фахівців-сходознавців у навчально-пізнавальній діяльності розглядаємо як єдиний, взаємозалежний та взаємозумовлений процес, що визначається головними характеристиками змістового, діяльнісного, психологічного компонентів такого інтегрального, системного утворення як професійна компетентність. З одного боку, оволодіння професійними компетенціями в галузі сходознавства можливе за умови формування соціально-культурних цінностей студентів й індивідуально-особистісних рис, без яких вони не спроможні набути професійний досвід. З другого боку, особистісна позиція, індивідуальні здібності студентів розвиваються й реалізуються у процесі оволодіння професійними знаннями й

уміннями, виконання завдань професійного спрямування, що вимагає не тільки фахової обізнаності, але й соціальної зрілості.

Залучення студентів як суб'єктів професійного й особистісного розвитку означає, що студенти свідомо ставляться до навчального процесу, розуміючи його роль як засобу їхнього особистісного й професійного розвитку. Їхня позиція як суб'єктів забезпечується, коли студенти усвідомлюють мету кожного виду навчально-пізнавальної діяльності, свідомо обирають способи її організації, регулюють цей процес й оцінюють її результати, тобто свідомо опановують й реалізують кожний компонент навчального процесу. Для професійного й особистісного розвитку студентам необхідно знати особливості професійної діяльності й вимоги, чітко являти професійні й соціальні якості, що необхідні для оволодіння цією професією. Процес набуття компетентністю стає цілеспрямованим і саморегульованим, якщо студенти усвідомлюють власні здібності й якості, визначають їхню відповідність й конгруентність, виокремлюють її риси, уміння, які необхідно здобути. Саме організація діагностичної діяльності за професіограмою сприяє визначенню системи особистісних цінностей й особистісну соціальну позицію, а також ставлення до професії, мотиви вступу у вищий навчальний заклад й вибору цієї спеціальності. Діагностична діяльність дає змогу проектувати шляхи досягнення позитивних змін й формувати необхідні якості.

Для цілеспрямованого регулювання пізнавальної діяльності студентів доцільно скерувати на виявлення власного ставлення до діяльності й змісту, а також значення взаємодії з іншими для досягнення продуктивності процесу. Для того, щоб студент усвідомив себе носієм суспільних, культурних цінностей, важливо надати йому змогу міркувати щодо соціальної позиції особистості, цінностей, обговорювати професійні наміри, життєві цілі, аналізувати зразки моральної і громадської поведінки. Організація ціннісних орієнтацій спрямована на визначення об'єктивного змісту соціальних цінностей на підставі здобутків культури Сходу, їхньої ролі у регулюванні міжкультурних стосунків народів, а також суперечностей між суспільством і особистістю. Вивчення соціального засобами аналізу соціо-культурної інформації у навчальному матеріалі (історичних подій, теорій, індивідуальних бачень відомих діячів тощо) стає підставою студентам визначити особистісний сенс культурних цінностей Сходу й загальнолюдських норм, принципів, усвідомити себе як носіїв цих норм і свою відповідальність перед ними, а також накреслити орієнтири особистісного самовдосконалення. З огляду цих еталонів студенти аналізують власну поведінку, уточнюють зміст і способи її вдосконалення, розвитку.

Педагогічна умова – забезпечення єдності наукових знань, емоційно-ціннісних суджень, практичних дій студентів зумовлена необхідністю формування професійної компетентності майбутніх фахівців-сходознавців як цілісного, системного, інтегративного утворення, що можливе внаслідок єдності педагогічних впливів на свідомість, почуття й поведінку. Узгодження й гармонія цих впливів сприяє розвитку професійної компетентності як цілісного утворення, а також кожного виду компетенції на когнітивному, емоційному, дієво-практичному рівнях.

Педагогічна доцільність й значущість цієї умови пояснюється також тим, що вона забезпечує цілісність навчального процесу, оскільки поширюється й об'єднує головні складові цього процесу (зміст навчальної інформації, організація навчально-пізнавальної діяльності, створення освітнього середовища).

Наукові знання, що є необхідною умовою оволодіння вміннями й навичками, формуються у навчально-пізнавальній діяльності, засвідчують розуміння студентами реальних явищ шляхом аргументації їхньої сутності на підставі наукових доказів: фактів, критеріїв, закономірностей тощо. Рівень їхньої сформованості визначається вміннями студентів виокремлювати критеріальні ознаки, що визначають суть явища, оперувати почуттями, принципами, теоріями для обґрунтування будови, структури явища, логіки його розвитку. Науковість знань виявляється в вміннях студентів обґрунтовувати сутність явища з опорою на результати наукових досліджень, наукові, суспільно-політичні й культурологічні теорії, що представлені у різних видах текстів науковими й соціальними позиціями, особистісними баченнями персоналій (науковців, видатних осіб, історичних, політичних діячів тощо). Наукові міркування визначаються абстрактними й формалізованими категоріями.

Емоційно-ціннісні судження формуються внаслідок оцінної діяльності, в процесі якої студенти визначають не сутність, а об'єктивну й суб'єктивну значущість конкретних явищ, процесів, соціальних і моральних ідей, що втілені в наукових фактах. Хоча ці судження й охоплюють раціональне міркування, загалом вони визначаються емоційним забарвленням. Емоційно-ціннісні судження студентів засвідчують їхнє переживання знань, емпатійне сприймання їх через призму суспільно-історичних подій, явищ, теорій, ідеологій діячів, міркувань окремих осіб як представників східної культури, спільноти. Переживання знань означає емоційний відгук на конкретні події, мислення й поведінку людей, підтримку й підтвердження власного прийняття й розуміння інших осіб, визнання їхніх прав.

Що ж стосується практичних дій, як третього компоненту запропонованої нами умови, то ці дії здійснюються на підставі певних висновків, критеріїв, емоційно-ціннісних суджень. Вони охоплюють не тільки навчальні операції, але й різні форми поведінки. Для формування позитивних практичних дій студентами, необхідно, щоб пізнання в них проходило як знання про певні явища, події або про власні відчуття, переживання. Процес цілеспрямованого, активного відображення дійсності в свідомості студента передбачає формування наукових понять, що базуються на основі конструювання знань, засвоєні попереднього досвіду з метою формування відповідних умінь та навичок для подальшого вирішення поставлених завдань.

З вище наведеного, можна зробити **висновок**, що педагогічні умови слід розглядати як систему, в якій організовується й відбувається навчальний процес, досягається єдність педагогічних впливів викладача й формування необхідних якостей. Ця система визначається не як сума частин, а як спільність, цілісність, доцільна сукупність елементів і зв'язків між різними їхніми властивостями, що роблять систему цілеспрямованою. Тому будь-який засіб у

навчальному процесі студентів набуває доцільності тільки у єдності з іншими ланками у межах цілісної системи.

Надалі необхідно дослідити усі педагогічні умови, що складають цілісність системи формування професійної компетентності майбутніх спеціалістів – сходознавців.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варданян Ю.В., Савинова Т. В., Яшкова А. Н. Развитие студента как субъекта овладения профессиональной компетентностью. – С.- Пб., 2003.
2. Востоковедение. Вопросы филологии и методики преподавания восточных языков. –1976. - № 507.
3. Зеер Э.Ф., Веденников В.А. Психолого-педагогические обеспечение подготовки ремесленников-предпринимателей. – Екатеринбург, 2002.
4. Кондрашова Л.В. Превентивна педагогіка: Учеб.пособие. – К.: Вища школа, 2005. – 231 с.
5. Маркова А.К. Психология профессионализма. – М., 1999.
6. Освітні технології. Навч.-метод. посіб./ О.М.Пехота, А.З.Кіктенко, О.М.Любарська. – К.: А.С.К., 2002. – 255 с.
7. Равен Дж. Компетентность в современном обществе: выявление, развитие и реализация / Пер. с англ. – М., 2002.
8. Селиванов В.И. Проблема воли в современной психологии // Вопросы психологии волевой активности личности коллектива. – Рязань, 1984. – С.3 –14.
9. Фурман А.В. Теорія і практика розвивального підручника: Монографія. – Тернопіль: Економічна наука, 2004. – 288 с.

Федина В. Организационно-педагогические условия формирования профессиональной компетентности у будущих специалистов-востоковедов.

Поскольку вопросу формирования профессиональной компетентности у будущих специалистов-востоковедов на территории Украины не уделялось достаточного внимания, это послужило стимулом к анализу учебного процесса и выделению организационно-педагогических условий, которые обеспечивают эффективность формирования профессиональной компетентности.

Fedyna V . Organizationally-pedagogical terms of forming of professional competence in future of specialists of orientalistic languages.

As to the question of forming of professional competence in future of specialists of orientalistic languages on territory of Ukraine not spared sufficient attention, it served a stimulus to the analysis of educational process and to the selection of organizationally-pedagogical terms, which provide efficiency of forming of professional competence.